

Rūdolfs Blaumanis

VELNĪŅI

PASAKU KAMOLĪTIS

Rūdolfo Blaumanis

VELNIŅI

Otrais izdevums

Mākslinieks Pāvils Senhofs

IZDEVNIECĪBA „LIESMA”

RĪGA 1975

Noskanējis grāmatu un failu izveidojis Imants Ločmelis

Reiz divi velniņi, kas katru dienu netālu no elles vārtiem uz ugunīgas pļavas savu brīvo laiku ar visādām nerātnībām pavadīja un jau dažu labu reizi bija mēģinājuši uz kādu acumirkli izsprukt no elles laukā, pamanīja, ka vārtu sargs iesnauudies. Tūlī arī viņos radās vecā vēlēšanās — paraudzīties, kāda tā pasaule izskatījās, kas tur aiz vārtiem bija un par kuru velna māte tiem tik daudz bija stāstījuse. Viņi tādēļ pieskrēja pie vārtiem, un, tā kā tie atslēgas nevarēja sasniegt, tad viens uzkāpa uz otra pleciem un atslēdza tādā kārtā vārtus vaļā. Visus spēkus saņemdami, velniņi nu lēnām tos drusciņ pavēra un izspraucās laukā. Aizkrizdami atkal cieti, vārti gan pataisīja diezgan lielu troksni, no kura sargs uzmodās, bet, tā kā viņš nekā sevišķa nepamanīja, tad domāja, ka troksni tikai sapnī vien esot dzirdējis.

Bet pa garo, tumšo alu, kura savieno elli ar pasauli, abi velniņi devās uz priekšu, ko tik viņu veiklās kājas nesa, un nemitējās skriet arī tad vēl, kad tie jau no alas bij ārā un dieva jaukā saule viņu tikai ar tumsu un elles uguni apradušās acis apžilbināja.

Pēdīgi viņi noguruši pakrita ēnainā pakalnē, palika tur guļam un atpūtās. Pa tam viņu acis aprada ar gaismu, un tie sāka skatīties apkārt un aprīnot pasaules košumu. Ai, cik te viss bija pavisam savādāki un daudz, daudz jaukāki nekā ellē! Tur debesu vietā bija melna velve, un liela, dzeltaina, mūžīgi gara čūska stāpījās pie tās un vēma uguni, kuras spīdums elli šausmīgi apgaismoja. Še debesīm bija tik mīlīga krāsa, ka velniņiem no tām nemaz negribējās novērst acu, un čūskas vietā bija tāds spožums, ka tajā nemaz nevarēja skatīties. Un zilgansarkano liesmu vietā, pa kurām tie bija paraduši staigāt, bija zaļa, mīksta zāle, un tur tālāk pļavā mirdzēja un locījās visvisādas puķes, it kā tās gribētu uzsaukt skatītājiem: „Nāc plūc mūs un kavējies ar mums!”

Un abi velniņi, kuriem jau sen bija apnicis ar uguni vien kavēties, piecēlās, ietecēja pļavā, plūca jaukās puķes un apmētājās ar tām, skrēja tauriņiem pakaļ un izrāva tiem spārnus — jo viņi jau bija nerātni velniņi un nezināja, ka tā nav jādara, — klausījās putnu dziesmās un devās tiem pakaļ uz mežu. Mežā tie redzēja vāverītes veikli pa kokiem lēkājam, un tas viņiem tā patika, ka tie lūdza, lai tās šos ņemot par biedriem. Vāverītes bija ar mieru, un nu visi lakstīja pa koku kokiem, pa zaru zariem un priecājās tā līdz saules rietēšanai. Tad vāverītes ēda vakariņās ciekuru sēklas

un gāja gulēt. Palīduši zem biezas egles, arī velniņi gribēja atdusēties. Bet tie nevarēja aizmigt. Viņi bija apraduši ar elles karstumu, un nu tiem sāka mesties salti. Kad pēdīgi vēl uz viņu plikajām miesām sāka nopilēt pa vēsam rasas pilienam, tad tie vairs nevarēja izturēt, piecēlās un lūdza vāverītēm, lai šiem pa nakti aizdodot kādu kažoku. Bet vāverītes atbildēja — šās esot ieradušas gulēt katra savā kažokā un tādēļ nevarot dot. Nu velniņiem nekas cits neatlika kā atstāt mežu. Tie gāja un skrēja, un beidzot atdūrās kādās zemnieku mājās. Tā kā še jau visi sen bija nogājuši pie miera, tad velniņi sev še netraucēti varēja izmeklēt siltāko guļas vietu.

„Rijas krāsni būs vissiltāk,” viņi runāja un devās uz riju, jo muļķīši nezināja, ka zemnieki riju krāsnis mēdz kurināt tikai rudenī un ziemā.

Iekāpuši bedrē, kura pēc veclaiku paraduma bija ļoti dziļa, tie atrada krāsni ne tikai vien vēsu kā pagrabu, bet turklāt arī vēl pilnu ar spaiņiem, kuros bija saimnieka sviests. Jo tādēļ, ka mājām nebija pagraba, saimiece sviestu, no siltuma glābdama, bija salikuse rijas krāsni.

Abi velniņi tapa ļoti pikti, ka savās cerībās tā bija vīlušies.

„Paps saka,” tā pirmais runāja, „šis saimnieks esot ļoti gudrs. Bet kādēļ tad viņš taisījis krāsni, kad to nekurina, un kādēļ to piebāzis ar sviestu? Pie mums neviena krāsns nestāv salta, paps arī ar sviestu nevienas neliek kurināt.”

Proti, velns ellē mātei par šo saimnieku bija stāstījis, ka tas esot liels gudrinieks un ļoti dievbijīgs un ka viņa dvēselei nekādi nevarot piekļūt.

To abi velniņi bija dzirdējuši un tādēļ zināja par saimnieku runāt.

„Padarīsim viņam kādu skādi,” otrs sacīja. „Varbūt mums caur to laimēsies, kas papam nav izdevies. Tepat pie rijas redzēju grāvi ar tiltiņu. Nojauksim to un sanesīsim tā vietā šito sviestu. Nakts

vēsa, kustēšanās sildīs, un rītā mums par saimnieka dusmām būs lielu lielais prieks.”

„Darīsim tā,” pirmais atbildēja, un nu abi ātri nojauca tiltiņu, iznesa sviestu no rijas un sakratīja, un sakrāva to grāvī. Kad nedarbs bija pabeigts un velniņi priecīgi par to pa rijas priekšu sāka lēkāt, viņi tur uzgāja mucu pilnu ar darvu, ko saimnieks Jāņa vakaram bija tecinājis.

„Kā būtu, kad mēs spaiņus pielietum ar darvu un tos atkal sabāztu krāsnī atpakaļ?” otrais velniņš, lielākais nebēdnieks, runāja no jauna. „Saimnieka skāde un dusmas caur to taptu vēl lielākas un mūsu prieki arīdzan.”

Un viņi darvu salēja spaiņos un salika tos atkal glīti un godīgi rijas krāsnī.

Bet šis nedarbs nerātņiem tā patika, ka tie nosprieda izdarīt vēl kādu stiķi. Tie saķēra veselu baru sikspārņu, kas ap ēkām skraidīja, salasīja aiz rijas zālē spīdošos jāņa tārpiņus un piesēja sikspārņiem ar zirnekļu tīklu diegiem pie katras auss vienu tārpiņu. Tad tie sikspārņus ielaida klētī, pa kuru šie sāka lidot kā putni ar ugunīgām acīm.

Bet velniņiem ar to vien vēl nepietika.

„Ar saimnieku pašu arī kaut kas jāizdara,” viņi prātoja. „Aiznesīsim viņu uz kūti un noguldīsim viņu vērša migā.”

Velniņi iegāja kūtī, atraisīja vērši no valga, izveda to ārā un piesēja pie sētiņas. Tad tie klusām ielīda istabā, izcēla viegli no gultas saimnieku, kas nostrādājies gulēja cietā miegā, aiznesa viņu tikpat viegli uz kūti un nolika to salmos zemē pie vērša siles. Vērši turpretim viņi ieveda istabā un iegāza saimnieka gultā, kur tas uz mīkstām, siltām cisām arī mierīgi palika guļam.

Nu šonakt bija diezgan nedarbu padarīts. Velniņiem no lielas nešanas un stīvēšanās, neskatoties uz nakts saltumu, bija tapis karsti, un tādēļ tie atpūzdamies gribēja pavizināties uz dīķa, kura ūdens netālu no akas mēnesnīcā vizēja. Viņi paņēma maizes muldu laivas vietā un sāka nest to uz dīķi. Bet, sētas vidū tikuši, viņi ieraudzīja divus vīrus sev pretim pa vārtiem nākam. Velniņi pameta muldu sētas vidū, iemuka tuvējos ogu krūmos un lūkojās no šīs paslēpnes, ko vīri darīs. Bet šie bija divi burlakas, kas bija nodomājuši saimnieku nokaut un aplaupīt. Tie piegāja pie loga, izcēla to nedzirdami un iekāpa istabā. Tad viens no tiem klusām pielīda pie saimnieka gultas, klausījās acumirkli iedomātā saimnieka elpošanā un dūra tad ar lielu dunci visai spēcīgi gultā, gribēdams pāršķelt saimnieka sirdi.

Bet duncis ķēra tikai vērša ragu, noslīdēja gar to uz leju, viegli ievainodams lopa galvu.

Iebļaudamies vēršis uzlēca stāvu, izlēca no gultas un sāka, galvu dusmīgi kratīdams, pa istabu skriet apkārt un vajāt burlakus. Līdz

nāvei izbijušies, šie tikko, tikko pa logu jaudāja izbēgt ārā, kur tie trīcēdami un drebēdami ogulājos noslēpās.

„Saimnieks ir burvis, tas pārvērties par vērši,” viņi viens otram čukstēja ausīs, kamēr velniņiem ar abām rokām savas mutes bija jātur cieti, lai apspiestu skaļus smieklus.

Istabā pa tam vēršis vēl mazu brīdi trakoja tālāk, apmierinājās pēdīgi un nolikās pie krāsns gulēt. Saimniece, kas, otrā gultā gulēdama, visu troksni labi bij dzirdējuse, neuzdrošinājās tomēr ne vārdiņa teikt, jo tā domāja, ka pats nelabais dauzoties pa istabu, aptina galvu ar segu un skaitīja lielās sirds bailēs klusām pātarus.

Kad nu istabā vairs nekas nebija dzirdams, abi burlakas apdomīgi izlīda no ogulājiem un aizgāja uz kūti. Viņi bija nosprieduši saimniekam nozagt vērši, jo, tā tie savā zagļu zobgalībā sacīja, divi vērši vienās mājās nesatiks, tādēļ viens jāaizved. Bet taisni tai acumirkli, kad tie atvēra kūts durvis, saimnieks pamodās. Izbrīnējies šis taustīja ar rokām pa salmiem apkārt un tad iesaucās sabijies:

„Kas tur? Kur es esmu?”

Izdzirdēdami cilvēka balsi no vērša migas nākam un nevarēdami biežā tumsā, kāda kūti valdīja, nekā saredzēt, burlakas domāja, ka vēršis runājot, aizcirta durvis cieti un aizskrēja uz riju, aiz bailēm rijas krāsni gribēdami paslēpties. Bet, tāpat kā velniņi, arī viņi atdūrās uz spaiņiem.

„Tas ir sviests,” viens sacīja. „To taču tas burvis nebūs apbūris. Laime, ka ieskrējām rijā, nu jel par mūsu izbailēm krietni sviesta varēsim izēsties.”

Viņi gaidīja brīdi, bet, tā kā viss palika kluss, tie izkāpa no bedres un atnesa no pagalma muldu, un nolika to pie bedres. Viņi sviestu gribēja sakraut muldā, lai to vieglāk varētu aiznest. Viens burlaka nu atkal iekāpa bedrē un cēla spaiņus no krāsns laukā, tos salikdams visapkārt uz bedres malas; otrs pa tam atvāza vienu spaini vaļā un taisījās sviestu ar rokām sakraut muldā. Bet,

gribēdams krietnu piku no spaiņa izcelt, tas iegrūda abas rokas gandrīz līdz pat elkoņiem darvā.

„Vai velns!” viņš iesaucās, rokas ātri atraudams atpakaļ un spaini pagrūzdams uz priekšu. „Kas tad tā nu atkal par ķezu?”

Bet spainis, kas jau cieti uz bedres malas bija stāvējis, tai pašā acumirkli no grūdiena ievēlās bedrē un otram burlakam taisni uz galvas.

Burlaka iekliedzās, izkāpa ātri no bedres, kā ķēms vispār ar lipīgo šķidrumu notecējis.

„Spaiņos ir darva,” pirmais burlaka izskaidroja, kas vairāk traukus bija attaisījis vaļā. „Ā, kaut jel tam sasodītam burvim ellē pa darvu vien būtu jāvārās!”

Lādēdami abi atstāja riju un lūkoja ārā noslaucīties. Bet burlaka, kuram spainis bij uzkritis uz galvas, tā bija notecējis, ka tam svārki bija jāvelk nost un jānes rokā, ja tos negribēja mest zemē.

„To tam burvim nepiedošu,” viņš zvērēja lielās dusmās. „Un, ja man šonakt jāpaliek tepat, agrāk neiešu projām, pirms viņam kaut ko nebūšu nozadzis.”

Otram burlakam bija tādas pašas atriebīgas domas, un tātad viņi ielīda stallī un gribēja saimniekam aizvest zirgu. Bet stallis bija tukšs, jo vakarā puisis zirgu bij aizjājis pieguļā.

„Šonakt mums neveicas,” burlakas runāja un aizgāja uz klēti. Vienā vietā viņiem taču vajadzēja laimēties. Bet kas to deva! Tikko klēts durvis bij vaļā, kad sikspārņi ar joni tiem gāzās pretim, savus cietos spārnus ap viņu ausīm pērdami.

„Kungs tētīt, pilna klēts velnu!” burlakas iekliedzās, tik daudz ugunīgu acu ieraudzīdami. „Glābiet, glābiet, glābiet, glābiet!” Un, ausis ar rokām aizsegdami, tie sāka lobt, ko katrs mācēja.

Saimnieks, kas pa tām starpām no sava sajukuma pilnīgi bija atjēdzies un nupat jau taisījās iet uz istabu, izskrēja no kūts un paķēra, ieraudzījis divus cilvēkus bēgam, pie durvīm pieslieto nūju, un sāka burlakām dzīties pakaļ. Šie, nu vairs nezinādami, kur

dēties, devās savā nesamaņā uz riju, rijai garām, uz tiltiņa virsū un — tālāk tie netika. Jo sviests, ko tie bija noturējuši par iedzeltainu koku, bija mīksts, un viņi tajā samuka līdz gurniem. Kamēr nu burlakas nopūlējās no dārgās dieva dāvanas tikt laukā, tamēr arī saimnieks piesteidzās ar nūju klāt un palīdzēja vienam un otram, cik jau nu viņam spēka bija kaulos. Pēdīgi burlakas taču izrāpās grāvja otrā malā laukā un aizšmauca projām, saimniekam ne paldies nepateikuši.

Šis smiedamies viņiem ar nūju nokratīja pakaļ.

„Tātad jūs bijāt tie nebēdnieki, kas mani uz kūti aiznesa,” viņš norunāja. „Nu, otrreiz jums tādi joki vairs nenāks prātā. Tos es

jums izdzinu ... Bet raugies — ko tad viņi te pametuši? Svārkus — un gluži nodarvotus. Būs laikam arī ap manu darvas mucu blēņojušies!”

Saimnieks ar nūju svārkus bija pacēlis uz augšu un nosvieda tos tagad atkal grāvmalā. Krītot svārku kulē kaut kas ieskanējās.

„Tur jau tā kā nauda noskanēja,” saimnieks runāja, pieliecās un izvilka no svārku kules smagu maku. „Skaties, skaties, kas par godīgiem blēžiem. Tie savus nedarbus tūliņ arī aizmaksā.”

Saimnieks attaisīja maku un atrada, ka tas bija pilns ar zelta naudu. Priecīgi viņš maku iebāza kulē un steidzās uz istabu pastāstīt sievai, kāda laime tam nupat gadījusēs.

Tikko sieva izdzirda vīra balsi, tā visā galvā sāka kliegt un nemitējās agrāk, kamēr nebij uztaisīta uguns, vērsis aizvests atpakaļ uz kūti un visi kakti pamatīgi izmeklēti. Tikai tad vien vēl viņa klausījās vīra izskaidrojumā, ka istabā neesot bijuši nedz burlakas, nedz spoki, bet tikai divi gluži nevainīgi cilvēki, kas pa māju iztaisījuši dažādus jokus un tad par tiem bargi samaksājuši un

aizgājuši. Viņš rādīja sievai naudu, iecēla atkal logu, un tad abi devās pie miera un gulēja maigi līdz rīta gaismai.

Dienā saimnieks smiedamies stājās pie sabojātā sviesta nokopšanas un saimniece dziedādama mazgāja un berza sadarvotos spaiņus. Bet velniņiem, kuriem naktī par burlaku ķezām bija bijis lielu lielais prieks, tagad par saimnieku liksmību bija lielu lielās errastības. Dievbijīgajam saimniekam tie bija gribējuši kaitēt, un nu tas caur viņiem bija ticis izglābts no nāves un dabūjis daudz naudas. Tā tas nedrīkstēja palikt. Velniņiem nu kaut kas bija jāizdomā, caur ko saimnieks dabūtu galu.

Visu dienu tie nekur negāja, tikai uz salmu kaudzes vien gulēja, gozējās saulē un domāja. Beidzot vakarā katrs savu nedarbu bij izdomājis.

„Es apburšu saimnieka zirgu, lai tas ikkatru nosviež, kas viņam kāpj mugurā,” pirmais sacīja. „Es dzirdēju — šonakt esot saimnieka reize jāt pieguļā, tā tad viņš varbūt vēl šonakt, no zirga krizdams, nolauzīs kaklu.”

„Un es apburšu šīs mājas aku,” otris sacīja. „Ikkatrs, kas pie tās ies pēc ūdens, iekritīs un noslīks.”

Un velniņi izdarīja, ko bij apņēmušies, un apbūra zirgu un aku, un tad noslēpās.

Bet saimnieks aiz priekiem, ka ticis par bagātu vīru, nejāja vairs pieguļā, bet lika zirgiem sēku ielikt silē. Tāpat arī vakarā vairs neviens negāja uz aku, jo ūdens jau dienā bij ticis pienests.

Kad nu, ilgu laiku nogaidījušies, velniņi redzēja, ka saimnieks nenāca un visa māja apgūlās, tie saīguši arī gribēja doties pie miera un ķēķa krāsnī pārgulēt pa nakti. Te piepeši viņi ieraudzīja vīru pa vārtiem ienākam pagalmā. Viņi to tūliņ pazina, tas bija viens no izgājušās nakts burlakām.

„Tas nāk atkal uz saimnieku, tagad viņš to nodurs,” velniņi runāja savā starpā un atplēta acis jo plaši, lai jel visu skaidri redzētu, kas nu notiks.

Bet burlaka negāja vis uz istabu, bet ielīda stallī, jo tas gribēja zagt saimnieka zirgu. Otrs burlaka stāvēja aiz vārtiem netālu no akas un gaidīja. Viņš nedrīkstēja tuvāk nākt, jo tam bija jātur zirgs, ko abi šonakt jau bija nozaguši.

Drīzi pirmais burlaka iznāca ar zirgu no staļļa ārā un uzlēca tam mugurā. Bet, tikko tas bija noticis, kad zirgs sāka spārdīties, slieties stāvu un kā traks pa pagalmu kūvēt. Gan burlaka lūkoja viņu valdīt, gan tas viņu labināja — par velti, zirgs agrāk nerima, kamēr savu jājēju nebija nosviedis.

Bet krizdams burlaka nolauza kaklu.

Aiz vārtiem otrs burlaka gaidīja, gaidīja, piekusa pēdīgi stāvēdams un atsēdās uz dēļu apsistās akas malas. Zirgs, pamanījis ūdeni, sāka pēc tā ošņāt un snaicīties.

„Vai gribi dzert?” burlaka runāja. „Paga, pasmelšu tev.”

Viņš paņēma kāsi un spaini, kas turpat akas malā bija, un ielaida spaini ūdenī. Bet, to pilnu atkal uz augšu velkot, viņam kāja paslīdēja, tas iegāzās uz galvas akā un noslīka.

Nu abi burlakas bija beigti.

„Tādi muļķi!” velniņi bārās. „Saimnieku tie nevīžoja nokaut, bet paši mācēja dabūt galu! . . . Nu nekas, papam par viņiem būs prieks.”

Viņi ielīda ķēķa krāsnī un gulēja tur karstās pirkstīs, kamēr rītā saimniece nāca un viņiem aizkūra uguni priekšā. Līdz ar dūmiem velniņi uzskrēja pa skursteni gaisā un nosēdās uz jumta, aiz jumta gala āžiem slēpdamies, lai no turienes noskatītos, ko saimnieks darīs.

Ieraudzījis beigto burlaku un vaļēju zirgu pagalmā, šis tūliņ noprata, kāds viesis tur zemē gulēja, saņēma mierīgi zirgu un gribēja to vest stallī. Bet zirgs sāka šņākt un krākt, kāpās atpakaļ, slējās stāvu un izturējās kā jau daždien apburts lops.

„Ahā,” saimnieks sacīja. „Es manu, kas ar tevi noticis. Šis vīrs tevi apbūris.” Viņš pasniedzās pie staļļa durvju augšas stenderes,

satvēra tur iesprausto sērmūkļa nūju ar trejdeviņiem krustiem un pārlaida to trīs reizes zirgam pa muguru. Acumirklī zirgs stājās trakot, un saimnieks to ieveda stallī. Apbūrumš bija zudis.

„Nu, draugs, nāk tava rinda,” saimnieks runāja uz mironi, pārlīka to pār pleciem un nesa viņu pa vārtiem projām, gribēdams to kaut kur sētmalē aprakt. Bet te viņš pie akas ieraudzīja svešu zirgu un, piegājis tuvāk, akā cilvēka kājas.

„Tā tad esat divi bijuši,” saimnieks runāja tālāk. „Laikam draugi un biedri, un mani vakarnakts jokupēteri! Nu, guliet tad arī nešķirti vienu vietu!” Un viņš iemeta mironi akā, pasauca puisi, un abi aizmeta aku cieti. Bet zirgu saimnieks paņēma un ieveda to smiedamies stallī.

Kad velniņi visu to redzēja, viņi aiz dusmām kūleniski no jumta gala aiz istabas novēlās zemē. Viņi tā bija priecājušies uz saimnieka nelaimi, un, lūk, nu — viss atkal bija izgājis viņam par labu! Bet vai tad tiešām viņam nekādas kaites nevarēja padarīt? ... Pagaidi, saimniek, velniņi nu vēlreiz ko izdomās!

Tie paņēma pakulas, aizbāza sev ausis, lai cīruļu un bezdelīgu dziesmas viņus netraucētu, nolīda tad salmu kaudzē, katrs savā pusē, un domāja, domāja, salmos atspērušies. Tikai vēlā naktī tie atkal izlīda no kaudzes.

Viņi bija izdomājuši briesmīgu nedarbu.

Tūliņ aiz mājas iesākās saimnieka pļava un aizstiepās tālu, tālu projām. Velniņi bija dzirdējuši, ka saimnieks par pļavu bija priecājies un sacījis: „Tur man izaugs brangs siens.” Tā kā nu viņi domāja, ka zāle jau augdama un brieddama pate no sevis top par sienu, tad tie to gribēja nogriezt, pirms tas bija noticis, un tādā kārtā iznīcināt saimnieka jaukāš cerības.

Viņi paņēma divas vecas slotas, kuras tūliņ pārvērtās par asiem griežamiem rīkiem, nostājās viens vienā, otrs otrā pļavas galā un sāka nu tauko, sulaino zāli pļaut. Darbs bija grūts, bet gāja tomēr ātri uz priekšu, un, kad rīta blāzma nosārtoja austrumu, tad pļava

bija nopļauta un zāle gulēja tik glītās reizēs, kā kad to izveicīgākie pļāvēji būtu nopļāvuši.

Bet velniņi gluži slābani aizvilkās uz māju.

Kad saimnieks bija piecēlies un redzēja pļavu nopļautu, viņš aiz prieka rokas sasita kopā.

„Siev,” viņš sauca, „nāc skaties, kas naktī atkal noticis! Mūsu pļava nopļauta! Paldies žēlīgam debesu tēvam! Tur mums divas nedēļas būtu jāsvīst katru rītu, un nu viss ir tik glīti, kā ar nazi nogriezts!”

Šos vārdus izdzirdami, velniņi aiz dusmām tapa balti kā pārkaiteņa dzelzs.

„Liksīm viņu tagad mierā,” tad pirmais sacīja. „Citādi tas kļūs par daudz laimīgs un bagāts.”

„Nē,” otris atteica. „Lūkosim vēlreiz. Skaties, tur saimnieks dzen lielu pulku aitu ganos. Pārvērtīsimies par jēriem un ievilināsim visu pulku purvā, lai noslikst.”

„Lūkosim arī vēlreiz,” pirmais velniņš sacīja, un abi izlīda no paslēpnes, pārvērtās par jēriem un piebiedrojās saimnieka aitu ganībai.

„Skaties, skaties,” saimnieks runāja, velniņus ieraudzīdams. „Izgājušā naktī atkal ielēkuši divi skaisti jēri. Sen jau vēlējos, lai

manā kūti būtu arī kāda melna aitiņa. Nu dieviņš atsūtījis divas. Es esmu laimīgs cilvēks.”

Kad jau šie vārdi velniņus no jauna ļoti sapiktoja, tad viņi par to, kas tūliņ pēc tam notika, labprāt no savām jēru ādām būtu izlēkuši laukā — ja būtu varējuši.

Jo, proti, pa ceļu, kura malā saimnieka ganības atradās, brauca spīdoša kariete, un tajā sēdēja skaista princese. Kad kariete pie aitu pulka bija pienākuse, princese lika apturēt un sveicināja saimnieku, laipni ar galvu pamādama.

„Es redzu, tev tur ir pāris melnu jēru,” princese sacīja. „Viņi ir skaisti un lēkā apkārt tik jautri, ka man patiktos viņus uz pili ņemt līdz. Vai tu man tos negribētu pārdot?”

„Labprāt, žēlīgā princese,” saimnieks atbildēja, cepuri rokā turēdams.

„Cik tu par viņiem prasi?”

Saimnieks nebija vis muļķis: viņš zināja, ja augstiem kungiem kaut kas patīk, tad tie naudas par to nežēlo.

„Divi simti zelta gabalu, žēlīgā princese.”

„Divi simti?” princese atkārtoja. „Vai tas nav drusku par daudz? Kādēļ tu tik daudz prasi?”

„Žēlīgā princesīt, tādēļ, ka tie jēri nav tādi kā tie citi. Viņi avenam ielēkuši,” saimnieks izskaidroja.

„Ak tā,” princese sacīja apmierināta. „Tā ir cita lieta.” Un viņa izvilka zīda naudas kuli un noskaitīja saimniekam rokā divi simti zelta gabalu.

Iebāzis naudu kulē, saimnieks nu gāja saķert jērus. Bet tas nebija vis tik viegli izdarāms, kā viņš bija domājis. Jo velniņi, kas visu bija dzirdējuši, neparko negribēja padoties. Viņi ieskrēja aitu pulka vidū, noslēpās krūmos, palīda zem karietes un nokausēja saimnieku līdz pēdējam. Beidzot šis ar aizrautu elpu nostājās pie karietes un sacīja: jēri neesot sagūstāmi, lai princese naudu ņemot atpakaļ. Bet princese, kuru šī trece līdz asarām bija nosmīdinājuse,

to nedarija, iemeta turpretim vēl kādus zelta gabalus saimnieka rokā, pavēlēja zirgu puišam piesiet zirgus un iet saimniekam palīgā. Tad arī viņa pate izkāpa no kariatē, atsprauda zīda svārkus, lai tie netaptu netīri, un nu visi trīs jēriem devās pakaļ un saņēma tos pēdīgi laimīgi cieti. Saimnieks nu viņiem sasēja kājas, ielika tos kariatē, un princese aizbrauca.

Nokļuvuse pilī, viņa jērus lika mazgāt smaržīgos ūdeņos un pataisīja divus mazus kakleniekus ar pavadām no sarkana zīda. Aiz tām princese savus jērus ik dienas vadāja, deva tiem medu ar maizi ēst un saldu pienu dzert, palaida tos arī kādreiz vaļā savā dārzā, kuram visapkārt bij augsts mūris. Bet šāda dzīve velniņiem nebūt

nebij pa prātam. Viņi bij ieraduši dzīvot savā vaļā, pēc patikšanas draiskāt apkārt, un nu tiem rāmi bija jāiet pie pavadas vai jāstāv mazā kūtiņā.

Tu vaicāsi, kādēļ tad viņi nepārvērtās par pelēm, neizgrauza durvīs caurumu un neizbēga vai netapa par putniem un neaizlidoja pār augsto mūri?... Jā, to viņi jau sen būtu izdarījuši, ja būtu mācējuši no savām jēra ādiņām tikt laukā. Bet viņi to neprata. Viņi ellē bija bijuši slinki pie mācīšanās un tik tāļu vien vēl tikuši, kā par kaut ko var pārvērsties. Bet, kā atkal tapt par velniem, tas viņiem vēl nebija zināms. Savās dusmās par saimnieka laimi tie to pavisam bija piemirsuši, un nu viņiem negribot bija jāpaliek par jēriem. Un tā tad viņi laikam pamazām būtu izauguši par vareniem aveniem, ja tiem nejauša laime nebūtu ļāvuse satīties ar kādu burvi.

Proti, kad princese atkal reiz no pastaigāšanās pārnāca mājā un pa ieradumam jērus veda pie rokas, pils vārtos sēdēja ubags un lūdzās dāvanas. Bet šis ubags nebija nekas cits kā burvis, kas princesē bij ieskatījies un nu pils vārtos sēdēja un gaidīja izdevīga brīža, kad pilī varētu iekļūt un princesi nozagt. Kamēr princese pa kuli meklēja sīkas naudas, burvis uzmeta acis velniņiem un tad izbrīnējies iesaucās velnu valodā. Jo viņa acīm velniņi parādījās kā velniņi un nevis kā jēri.

„Kur tad jūs te cēlušies?” viņš vaicāja. „Kas tad jūs, knauķus, no elles laidis laukā, un ko jūs te darāt?”

Velniņi nu arī labi ieskatījās ubagā un uzzīmēja to par burvi, ko tie vairāk reižu ellē ap velna mātes dzimšanas dienu laimes vēlētāju pulkā bija redzējuši.

Šis burvis bija ļoti smalks un valkāja, kā katrs „īsts” latviešu mākslinieks, trīs uzvārdus, proti, viņš būra zem Brudul-Bubulniek-Akākstoņa vārda. Bruduli viņš bija mantojis, Bubulnieku viņam bija dāvinājuši draugi, un Akākstoni viņš par lētu naudu Kurzemē bija pircis.

„Ak, mīļo Brudulīt-Bubulnieciņ-Akākstonīt,” abi velniņi vienā balsī iesāka žēloties, „mums ļoti nelabi izgājis.” Un nu viņi ātri izstāstīja savus piedzīvojumus un kā šie tikuši jēru ādās un lūdzās, lai jel burvis šiem palīdzot atkal tapt par velniņiem.

„Palīdzēt varu,” Brudulis atbildēja. „Bet jūs jau zināt velna likumu: par velti nekas netop dots un darīts. Apsoliet, ka izpildīsiet manu velēšanos, tad jūs izmācīšu pārvērsties.”

Velniņi priecīgi apsoliņās izdarīt visu, ko tikai burvis vien gribētu.

„Redziet,” šis runāja, „vēlos jūsu princesi dabūt par sievu. Bet nevaru nekādi pie viņas tikt klāt. Ar varu to nespēju aizvest, un ar viltu man tas līdz šim nav laimējies. Tādēļ jums man jāpalīdz. Protiet, princesei ir brīnišķīgs goda krēsls, kurā viņa sēd, preciniekus saņemdama. Atzveltnē, taisni pret pakausi, ir iesista veca, sarūsējuse nagla. Tiklīdz nu viņa galvu atspiež pret šo naglu, viņa tūliņ redz, kas viņas priekšā stāv: vai tiešām jauns, skaists princis vai tāds, kas tikai šādu izskatu pieņēmis. Tā jau viņa daudz varenu burvju pazinuse un ar kaunu aizdzinuse. Lai nu man arī šitā neizdotos, tad jums nagla jāizvelk un jāiedzen zemē, bet atzveltnē jāiesit cita, ko no metīšu jūsu priekšā, tiklīdz princese nogriezīsies nost. Rītā tad braukšu pie princeses precībās, viņa mani noturēs par skaistu princi, un tā tad man laimēsies viņu aizvest.”

Velniņi vēlreiz apgalvoja, ka visu izpildīšot, ko burvis vēloties, un tad šis pastāstīja, kur goda krēsls stāvēja, kā pie tā varēja pieklūt, nometa naglu zemē un pamācīja velniņus no jēru ādām tikt laukā.

Princese pa tam bija sameklējuse dāvanu, pasniedza to burvim un ieveda mierīgi savus jēriņus pilī. Viņa gan bija dzirdējuse burvi runājam, bet, velnu valodas neprazdama, nodomājuse, ka ubags skaitot kādu lūgšanu latīņu valodā.

Velniņu runāšana viņai turpretim izklausījās kā blēšana, un tādēļ

viņa tiem pilī tūliņ lika dot medu ar maizi, jo viņa domāja — jēri blējot aiz izsalkuma.

Kad nakts bija pienākuse, abi jēri pārvērtās par velniņiem un nezināja aiz prieka, ko darīt. Viņi lēkāja pa kūtiņu kā traki, svieda pakaišus gaisā, apvēla silīti un izlēca pēdīgi pa logu dārzā. Tur tie labu laiku paskraidījās un tad ielīda pils vislielākajā istabā, kur princeses goda krēsls stāvēja. Še vien viņiem tikai atkal ienāca prātā burvja nagla. Kur tā bija palikuse? Jā, to nezināja ne viens, ne otrs — plēšoties nagla bij izputējuse.

„Ko nu?” pirmais velniņš iesaucās satrūcies. „Nu nav labi. Nu tās naglas no goda krēsla nedrīkstam vilkt laukā. Ko lai tur liekam vietā?”

„Nu tad lai stāv viņa turpat,” otrs atbildēja.

„Bet tad jau princese burvi pazīs!”

„Lai pazīst! Viņš jau arī nemaz neder mūsu princesei par vīru. No viņa neglītā ģīmja jau gandrīz pat man metas bail.”

„Bet mēs taču apsoliām viņam palīdzēt,” pirmais atkal runāja.

„Jo mazāk iemesla mums, kā velniem, turēt vārdu,” otrais atbildēja. „Mums neizdevās saimnieku ievest ķezā, pajokosimies tagad ar burvi. Paslēpsimies šepat kaut kur un noskatīsimies, kā viņam izies.”

Šis padoms patika, un abi nerātņi noslēpās aiz kupli sakrunkota zīda loga aizkara.

Otrā rītā viss pils pagalms nodimdēja, burvim ar saviem pavadoņiem tajā iejājot. Drīzi pēc tam visi pils ļaudis ieradās pils lielajā istabā un princese nosēdās goda krēslā, pavēlējama, lai svešo princi vedot iekšā.

Burvis ienāca un nostājās, smalki palocīdamies, ar saviem pavadoņiem princeses priekšā.

„Kas par skaistu un smalku princi!” pils ļaudis viens otram čukstēja ausī. Bet princese atlieca galvu atpakaļ un piedūra to pie naglas.

„Fui!” viņa tad piepeši iesaucās. „Kas tad tie jau atkal par nelabiem jokiem! Manā priekšā stāv neglītākais burvis, ko savā mūžā esmu redzējuse, un viņa pavadoņi ir veci slotu kāti ar kāpostu galvenēm galā. Dzenat viņus laukā!” Un, dusmu pārņemta, viņa ar zelta ābolu, kas tai bij rokā, burvim laida pa galvu un izsita viņam aci.

Burvis iekliedzās aiz sāpēm un dusmām, un, redzēdams sevi no velniņiem tik neganti pieviltu, tas apņēmās tiem uz pēdām atriebties un viņus pie velna apsūdzēt. Viņš paspēra ar kāju uz grīdas, nogrima zemē un aizbrauca taisni uz elli, atstādams princeses priekšā krustām šķērsām sakritušos slotu kātus.

Velns bija ļoti pikts, izdzirzdams, ka divi velniņi izsprukuši no elles un daudz nedarbu padarījuši. Viņš vaicāja burvim, kādēļ šis bēgļus nesaņēmis cieti un neatvedis uz elli atpakaļ.

„Gribēju jau nu gan,” burvis meloja, „bet viņi man paspruka.”

„Es jau sen domāju, ka tu priekš pasaules esi par vecu,” velns saskaities sacīja. „Bet nu kā vienacis tu vairs nekam nederi. Tava

gaita ir galā. Tev jāpaliek ellē!” To teicis, viņš burvim iespēra ar kāju pa to miesas daļu, uz kuras pie maziem bērniem bērzu žagari labprāt danco, un devās pa īsāko ceļu uz pasauli, lai savus bērnus sagūstītu un vestu uz elli atpakaļ.

Mūsu nerātņi pa tam bij atstājuši pili un iemukuši mežiņā, kas blakus pils dārzam zaļoja. Sākumā viņi gan par pievilto burvi lieliski bija priecājušies, bet nu tiem uznāca bailes. Burvis bija nobraucis ellē, un tagad jau velns varbūt visus viņu grēkus zināja! Kā nu izbēgt droši gaidāmam sodam, kur paslēpties no velna dusmām, ko darīt, lai tas neuzietu viņu pēdas un neaizvestu viņus atpakaļ uz elli, kura tiem nemaz vairs nepatika? Ak — velns pats ne caur kādu burvestību nebija maldināms, drīzi, drīzi tas būs klāt, un tad bēgļiem sāksies nedienas!

„Man gluži tā ir, it kā mūsu vecāsmātes ugunīgo trijžuburnīcu jau sajustu sev uz muguras lēkājam,” pirmais velniņš pabēdīgi runāja.

„Jā, man arī jau mugura karstin karst,” otrais atbildēja, un tad abi ielēca garām tekošā upītē atdzesēties.

Upīte bija strauja, un, ar bailīgām domām kaudamies, brālīgi saķērušies, velniņi no ūdeņa ļāvās nesties tālāk un tālāk un nemaz nepamanīja, ka tie tuvojas vecai sievai, kas upītes malā sēdēja un kaut ko likās gaidām.

Kad velniņi sievai pēdīgi bija tik tuvu, ka tā tos varēja sasniegt, viņa izstiepa roku un izcēla ātri abus no upītes, un ielika tos priekšautā.

„Veries, veries: divi,” viņa pie sevis norunāja un steidzās tad uz pirti, kas tuvumā kūpēja un kuru tā priekš kādas lielmātes bij izkurinājuse.

„Ko tu tik ilgi ārā darīji?” lielmāte vaicāja, kad sieva bij iegājuse pirtī. „Te dvanumā uz lāvas gulot, esmu gluži saslimuse.”

„Nekas, nekas, lielmāmiņ,” vecene mierināja. „Silts ar sildīšanu, labs ar gaidīšanu. Jūs gribējāt, lai jums saķerot mantinieku, bet, ko domājiet, laimējās saķert divus. Ir nu gan drusku tādi melnīgsnēji, bet ļoti ņipri. Pag, es tos nomazgāšu drusku baltākus.”

Vecene pataisīja ūdeni, iemezdama tajā dažādas zālītes, kuras starp savām dziesmu grāmatas lapām bija kaltējuse, un pārvilkdama pār to dažādas noslēpumainas zīmes. Tad tā velniņus iebāza ūdenī. Tētīt žēlīgais, kā viņi tajā sāka brēkt! Jo ūdens no zālītēm un vecenes noslēpumainām zīmēm bija tapis savādi stiprs un dedzināja viņus tāpat kā elles uguns pazudinātu dvēseli. Viņi pilnīgi apjuka un tapa tik nespēcīgi kā jaunpiedzimuši bērni.

Tak vecene neklausījās brēkšanā, bet nomazgāja vienu un otru jo krietni. Un, redzi, viņi tiešām tapa uz pusi baltāki, nekā bijuši. Sieva tos nu satina smalkās drēbītēs un devās tad kopā ar lielmāti uz muižu. Velniņus nesa vecene, jo lielmāte, kā jau mēs zinām, pirtī drusku bija saslimuse.

Izdzirdis, ka vecenei divi kundziņi klēpī, lielskungs aiz prieka nezināja, ko darīt, lika savus četrus staltākos zirgus aizjūgt karietē un braukt šūpuļa kārtei pakaļ, jo tā vēl nebij atvesta. Pa tam vecene velniņiem uztaisīja šūpuli. Ielika tajā gulamo spilventiņu

un pielika tam klāt no savām zālītēm; ielika galvas spilventiņus un darīja tāpat; ieklāja paladziņu un darīja tāpat; uzklāja zīda sedziņu un darīja tāpat. Pēdīgi, kad kārts bij atvesta, šūpulis piekārts un velniņi tajā ieguldīti, viņa ap to apņēma šķidru staipeknīti, kuru lielmāte ar maziem eņģelišiem bij izrakstījuse, un aizvilka turklāt vēl labajā un kreisajā pusē, kājgalā un galvgalā daudz zīmju priekšā pret lietuvēniem, ļauniem gariem un velniem.

Noguruši no sāpēm un brēkšanas, velniņi pēdīgi apklusā un iemiga.

Bet nepagāja ilgs laiks, kad tie piepeši uzmodās un no jauna lieliski sāka brēkt. Kā nu arī nebrēkt, jo velns, kas viņu pēdas bija sadzinis, stāvēja pie šūpuļa un grābstījās ap to, gribēdams savus bērnus satvert... Bet daudzās zīmes pret lietuvēniem, ļauniem gariem un velniem kā asi naži viņam dūrās pirkstos, un rakstītie eņģeliši dedzināja kā svelotākās liesmas. Par to velns vareni saskaitās un draudēja ar briesmīgāko sodu, ja mazie tūliņ nekāpšot no šūpuļa ārā un nenākšot līdz.

Bet šie nedz kāpa ārā, nedz ko atbildēja, tikai kļiedza vienā kliegšanā.

„Tātad jūs laikam gribiet palikt pie cilvēkiem?” velns pēdīgi brēca un atvilka atpakaļ sadurstītās un sadedzinātās rokas, jo viņš redzēja, ka visi viņa pūliņi bija veltīgi. „Labi. Paliekat pie cilvēkiem! Bet tad baudiet par sodu arī līdzī viņu likteni un topiet tādi paši kā viņi! Es jūs izdzēsīšu iz mūsu grāmatas. Vai jums, ja reiz atkal satiksimies ellē!”

Šos vārdus izgrūdis, velns devās atpakaļ uz elli, kur tas ar tintes gumiju un kabatas naža palīdzību mūsu mazo varoņu vārdus izdzēsa iz savas grāmatas. Tai pašā acumirkli tie pārvērtās par cilvēkiem, zaudēdami visas velnišķās īpašības un visu atmiņu par elli. Viņi norima un aizmiga atkal saldā miegā.

Vecene, kura jau bija sākuse baiļoties, ka mazie saslimuši, pēc brīža priecīgi atvilka staipeknīti, noskatījās gulētājos un tad

apgalvoja dievodamās — viens pilnīgi esot atsities lielmātē un otrs lielkungā.

Saprotama lieta, ka vecene meloja, un neviens to labāk nezināja kā viņa pate. Bet viņai bija tāds savāds ieradums — par katru bērnu teikt, tas līdzinoties tiem, kā šūpulī viņš gulēja. Jo pēc šādiem vārdiem viņa vēl nekad nebija palikuse tukšā. Un viņai arī šoreiz nevīlās. Lielskungs tai pats atnesa lielu pudeli vīna, ko viņa izdzēra, kundziņiem novēlējama krietnu dabu, ilgu mūžu, prieku un veselību.

Vai nu vecenes vārdi, vai vīns, vai vārdi un vīns kopā bija bijuši tik spēcīgi, vienalga, bet vēlēšanās spoži piepildījās. Mūsu mazie varoņi palika veseli, izauga lieli, piedzīvoja un darīja daudz prieka un bija tik krietni vīri, ka viņu dvēseles pēc ilgi nodzīvota mūža nenokļuva vis ellē, bet aizlidoja turp, kur gaviles nebeidzas mūžīgi.

Серия «Клубок сказок»
Рудольф Матисович Блауманис
ЧЕРТЕНЯТА
Второе издание
Художник П. Шенхоф
Издательство «Лиезма» Рига 1975
На латышском языке

Rūdolfis Matīsa d. Blaumanis

VELNĪNI

Redaktore E. Marjutina. Māksl. redaktors
H. Purvīšs. Tehn. redaktore I. Kļofina.
Korektore L. Ivanovska.

Nodota salkšanai 1974. g. 20. jūnijā. Parakstīta
iespiešanai 1975. g. 15. jūlijā. Ofseta papīrs 120 g,
formāts 60×90/8. 4 flz. iespiedl.; 4 uzsk. iespiedl.;
5,55 Izdevn. l. Metiens 80 000 eks. Maksā 67 kap.
Izdevniecība «Liesma» Rīgā, Padomju bulv. 24.
Izdevn. Nr. 83/26852 B-305. Iespiesta Latvijas PSR
Ministru Padomes Valsts izdevniecību, poligrāfijas
un grāmatu tirdzniecības lietu komitejas Rīgas
Paraugtipogrāfijā Rīgā, Vienības gatvē 11. Pasūt.
Nr. 994.

L1
B1 324

70801—83
M601(11)—75 367—75

© «Liesma», 1975, ilustrācijas

